Masawirqaade: Colourbox

4. Xuquuqda iyo waajibaadka qofka

Tusmada

Sinnaanta dadka iyo xuquuqda aadanaha

Ka hortaga Takooriska

Qoyska iyo qofka

Xuquuqda caruurta

Xoog uu sheegadka ragga uu geeysto dumarka iyo ehelka dhexdiisa

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Sinnaanta dadka iyo xuquuqda aadanaha

Sinnaanta dadka mecnaheed waa in dadka dhamantood isku qiimo yihiin isla markaana isku si loo la dhaqmaayo, iyadoon la fiirineynin halka uu kasoo jeedo, jinsiga uu ka helo iyo hadii uu cuuriyaan yahay.

Kalimada sinnaanta dadka waxaa laga soo qaatay go'aankii Qaramada Midoobay 1948dii ee ku saabsana xuquuqda aadanaha. Baaqa Qaramada Midoobay ee xuquuqda baniaadanka wuxuu ku saabsan yahay in dhammaan dadku ay isku qiimo iyo isku xuquuq yihiin. Dadka dhamaantood waxay xaq u leeyihiin in ay dhiibtaan aragtidooda, oo ay caabudaan eebbaha ay doonaan, ayna iyagu doortaan qofka ay doonayaan in ay nolosha la qaybsadaan.

Go'aankaan wuxuu khuseeyaa dhammaan dadka dunida ku nool. Demoqraadiyada casriga si fiican uu ma shaqeeneeyso haddii aan la ixtiraamin xuquuqda aadanaha. Dowlada waa in ee dadkeeda ka difaacdaa takoor iyo dulmi. Dalka Iswiidan waxaa xuquuqda aadanaha ilaaliya saddex sharci oo ka mid ah dastuurka qaranka: Xeerka hannaanka dowladda, xeerka xorriyadda daabacaadda iyo xeerka xorriyadda hadalka. Xeerarka waxeey dhigaayaan in dowlada iyo degmooyinka ka shaqeeynaayaan sugida xuuuqda helida shaqo, guri iyo waxbarasho oo loogu tala galay dadka dhamaantood.

Bogga internetka dowlada **www.manskligarattigheter.se** ayaad ka akhrisan kartaa in kale oo ku saabsan xuquuqda aadanaha.

Sawir: Johnér

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Heshiishka Yurub

Waxeey yurub lee dahay, laga soo bilabaa sanadka 1950, heshiis ku saabsan ilaalinta xuquuqda aadanaha. Waxaa lagu magacaabaa Heshiishka Yurub (Europakonventionen). Heshiis dowladeed waxuu ka dhaxeeyaa dalal badan. Xuquuqda ka jirto heshiishka waxaa ka mid ah:

- xaqa xuriyada iyo amaanka shakhsiyeed
- xaqqa helida maxkamadeyn caadil ah
- xaqqa ixtiraanka nolasha shakhsiyeed iyo qooyseed

Sanadkii 1995 ayaa heshiishkaan lagu daray sharciyada Iswiidhan. Dowlada, xukuumada iyo degmooyinka waxeey hubinaayaan in dalka gudihiis heshiishka yurub looga dhaqmo.

Jinsiga, sinnaanta iyo mabda'a sinnaanta dumarka iyo ragga

Sinnaanta waxeey ku saabsan tahay sinnaan u dhaxeeyso ragga iyo dumarka. Dumarka iyo raggaba waxeey ka sinnanaayaan awooda saameeynta bulshada iyo noloshoodaba waana iney dumarka iyo ragga leeyihiin isku xuquuq iyo fursado. Hadba sida qofka loola dhaqmaayo waxey ku xirantahay waxyaabo aan ahyen jinsiga oo kaliya, waxeyna ka dhigantahay in dumar kasta ama nin walba eeysan nolosha kulligood isku meel ka taagneyn isla markaana eey kala duwantahay qaab nololeedkooda.

Jinsiga ama qeyb si fudu loo qeexi karo. Waxaa jira dad aan isku aqoonsaneyn iney nin ama naag midba aheyn, ama noqday jinsi aanan aheyn kii ey ahaayeen marka eey dhalanayeen. Qof walba jinsiguu raba haka soo jeedee waxaa saameynaya sida eey bulshada uu ku noolyahay u qeexeyso jinsi iyo sida eey qiimeyneyso guruubyada dumarka iyo ragga.

Mabda'a sinnaanta ragga iyo dumarka waa oraah bulsho oo micnaheedu yahay in dumarka eey guud ahaan makaankooda ka hooseeyo kan ragga eeyna tahay in wax laga badalo. Mabda'aas oo ah dhaqdhaqaaq siyaasad waxuu siyaabo kala duwan uga shaqeeyaa in ragga iyo dumarka eey isku fursad, isku xuquuq, isku waajibaad eey wax walba oo bulshada ka tirsan u heystaan. Ficil ahaan waxeey ka dhigantahay in la bedelo qaanuunyada takooridda, laga hortago kufsiga, in tirada dumarka ka howlgala goobaha go'aamada lagu gaaro kor loo qaado iyo la muujiyo in takooridda qaarkoood eey salka ku haayaan jinsiga.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Sinnaanta siyaasadda iyo guriga

Gudaha Iswiidhan, bilaawgii 1900-yimadii, farqi weeyn ayaa uu dhaxeeyay xuquuqda dumarka iyo ragga. Dumarka looma ogaleeyn iney codeeyaan ilaa sanadkii 1921. Isla sanaadkaas ayaa loo arkay dumarka la qabo in ayagu wax maamulo karaan eey qaangaarna yihiin. Tusaale ahaan mecnaheed waa in markaas loo ogalaaday in eey maamushaan dakhligooda. Maanta tirada ragga iyo dumarka fadhiya baarlamaanka waa isku mid qiyaastii. Xukuumadda tirada wasiirrada ragga iyo dumarka waa isku mid. Siyaasiyiinta laga soo doortay degmooyinka Iswiidhan boqolkiiba 43 waa dumar.

Dumarka la qabo waxey awal xanaaneyn jireen guriga iyi carruurta laakiin 1970-kii ayaa waxaa carruurta loo dhisay dugsiyo xanaano oo badan. Waxaa markaas la hirgaliyay ceymiska waalidnimada kaasoo siinayay waalidiinta ineey fasaxa waalidnimada kala qeybsan karaan marka eey carruur dhalaan. Isbedelladaas waxey sababeen iney dumarka u fududaato iney shaqeeyaan oo helaan lacagey shaqeysteen. 1970-kii waxaa kaloo la hirgaliyay sharciga dhigaya iney dumarka ilmaha iska soo ridi karaan markey uur qaadaan taasina waxey dumarka siisay xuriyad ah iney iyaga jirkooda maamuli karaan go'aamin karaana haddii ilmaha dhaleyso iyo haddii kale.

Waagi hore inta badana hoowlaha guriga waxaa qaban jiray dumarka. Hoowlaaha guriga waxaa tusaale ahaan laga wadaa heeynta caruurta, dhaq dhaqida, nadaafada iyo weeyl dhaqida. Maanta hoowlaha guriga waa laga sii siman yahay sidii waagi hore, laakin dumarka ayaa ragga uga badan hoowsha guriga.

Sinnaanta dhanka shaqada iyo dugsiyada

Sanadkii 1927-dii ayey waxey gabdhuhu helaan fursad la mid tan wiillasha ey u heysteen waxbarasho dowladeed. Dugsiga hoose-dhexe iyo dugsiga sare waxeey lee yihiin qorsho-waxbarasho oo tilmaamaayo waxa eey casharrada ka koobanyihiin. Qorshahawaxbarashada waxaa ku qoran warbixin ku saabsan sinnaanta taasoo mecnaheedu tahay in macalimiinta eey ula dhaqmaan gabdhaha iyo wiliishaba si sinnaan ku jirto. Laakiin doorashada waxbarasho iyo mid xirfad labadaba waxey tusineysaa in doorashooyinka eey dhallinyarada sameynayaan eey hagayaan waxa munaasabka qofka ku ah iyadoo laga duulayo rag ama dumar.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

1980 waxaa soo dagay sharciga sinnaanta oo horeeyntiisaba ku saabsanaa sinnaanta dhanka shaqada iyo mushaaro siman. Maanta boqolkiiba 80 dumarka da'doodu u dhaxeyso 20 illaa 64 sano wey shaqeeyaan. Laakin shaqada ma ahan mid sinnaan ka jirto. Dumarka waxeey helaan mushaar la eg boqolkiiba 87 kan eey ragga qaataan. Taasi waxey ku xirantahay in xirfadaha eey ragga ka shaqeeyaan badankood eey ka lacag badanyihiin kuwa dumarka eey ka shaqeeyaan. Dumarka halka galin shaqeeyo ayaa ka badan ragga halka galin shaqeeyo, dumar badan ayaa fasax waalidnimo oo dheer qaata iyaga ayaana u badan xanaaneynta carruurta. Sidaas darteed farqiga u dhaxeeyo ragga iyo dumarka wuu sii badanayaa. Ragga ayaa dumarka uga badan hogganka goobaha shaqada ayaga ayaana uga badan billaabidda shirkadaha.

Siyaasadda Iswiidhan ee sinnaanta

Baarlamaanka ayaa waxuu sanadkii 2006 go'aamiyay in hadefka guud ee laga leeyahay siyaasadda sinnaanta ee Iswiidhan ey tahay in ragga iyo dumarka ey heystaan isku awood iyo fursado siman eey ku saameyn karaan bulshada iyo noloshooda. Hadefka guud waxaa loo kala qaaday lix hadefyo yaryar ah:

1. Awood qeybsi siman dhinaca awooda iyo raad ku yeelashada. Ragga iyo dumarka waa inay heystaan xuquuq iyo fursado siman oo ey ku noqon karaan muwaadiniin firfircoon iyo ineey meeleynayaan shuruudaha go'aan gaarista.

2. Sinnaanta dhaqaale. Dumarka iyo ragga waa inay heystaan xuquuq iyo shuruudo siman dhinaca shaqo mushaar leh taasoo siineysa xurriyad dhaqaale inta ey noolyihiin.

3. Waxbarasho loo simanyahay. Dumarka iyo ragga, gabdhaha iyo wiilasha waa inay heystaan fursado iyo shuruudo isku mid ah markay noqoto waxbarasho, doorashada waxbarasho iyo horumarinta shakhsiga.

4. Awood qeybsi siman dhinaca shaqooyinka aan lacagta leesku siin iyo shaqooyinka xanaanada. Dumarka iyo ragga waa iney mas'uuliyad isku mid ah ka qaataan shaqada guriga oo helaan fursado ay ku bixin karaan kuna heli karaan daryeel xanaano oo ku salaysan shuruudo isku mid ah.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

5. Caafimaad loo simanyahay. Dumarka iyo ragga, gabdhaha iyo wiilasha waa inay heystaan xaalado isku mid ah dhinaca caafimaad fiican isla mar ahaantaasna ay helaan daryeel iyo xanaano ku salaysan shuruudo isku mid ah.

6. Ragga dagaalka ay u geysanayaan dumarka la joojiyo. Dumarka iyo ragga, gabdhaha iyo wiilasha, waa ineey helaan xuquuq iyo fursado siman oo ah badbaadada jir ahaaneed.

Warbixin dheeraad ah oo ku saabsan siyaasadda sinnaanta ee Iswiidhan iyo shaqada xukuumadda ee ku aaddan sinnaanta ka akhriso xukuummada boggeeda internetka: **www.regeringen.se/feministiskregering**

Ka hortaga Takooriska

In qofka laga ilaaliyo takoor waxeey ka mid tahay xuquuqda aadanaha. Takoorista micneheedu waxa weeye in dad ama koox gaar ah loo la dhaqmo hab ka duwan dadka kale. Taasna waa danbi laga galayao xuquuqda aadanaha.

Hey'adda kahortagga takooristu

Hey'adda kahortagga takooristu, DO, waa hey'ad dowladeed oo uu shaqeeyso sinnaanta dadka dhanka xuquuqda iyo fursadaha. DO waxeey ku hoowlan tahay in ee hubiso raacida sharciga ka hortaga takoorka.

Sawir: Johnér

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Sharciga ka hortaga takoorka waxuu mamnuucaa in shirkadaha iyo hey'addaha qof si ka xun dadka kale in ee uu la dhaqmaan ayagoo ku saleeynaayo jinsigiis, aqoonsigiisa jinsiyeed ama tacbiirkiisa jinsiyeed, diintiisaa ama caqiidadiisa, cirqigiisa, naafada ama habka uu u galmoodo.

Goobaha shaqada iyo dugsiyadaba waa in ay dejiyaan qorshe ay uga hortagayaan takoorista. La xiriir DO haddii lagu takooray. Warbixin dheeraad ah waxeey ku jirtaa bogga internetka DO: **www.do.se**

Waxaa jira wakaalado lookal ah iyo qaar goboleed oo ka shaqeeya ka hortagidda takooridda ee Iswiidhan. Waxey ka shaqeeyaan iney dadka loo geystay takooridnimada siiyaan talooyin iyo caawimaad. Warbixin dheeraad ah oo ku saabsan wakaaladaha ka hortagga takooridnimada halkan: **www.adbsverige.se**

Qiyaaska jinsiga iyo galmada

Bulshadaha dhamaantood waxeey lee yihiin caadooyin ku saabsan habka ee dadka uu noolaayaan. Caadooyinka waa fikrado iyo nimaadyo oo ku saabsan qalad iyo sax iyo habka ee dadka uu dhaqamayaan. Caadada ama qiyaaska ku saabsan in dadka dhan loo arkaayo dad kale jinsiga ka duwan waa mid xog leh. Bulshadooyinka badankood waxeey kale oo lee yihiin caadooyin xoog leh oo ku saabsan in ragga iyo dumarka kala duwanaanayaan iyo in hoowlo kala duwan qabanaayaan. Caadooyinku waxaa ay xitaa raad ku yeeshaan aragtideena galmada iyo xiriiryada. Tusaale ahaan aaminsanaanta in dadka oo dhan loo arko inay yihiin qaar u hamooda jinsiga kale weli aad ayay xoog u tahay.

Dalka Iswiidhan dadka ku nool oo dhan waxeey xaq uu lee yihin ee la noolaadaan eey guursadaan cidda eey doonaan, jinsiga uu rabo ha ahaadabee. Nooca jinsiga ee qofku dareensanyahay in uu ka tirsan yahay waxaa lagu magacaabaa aqoonsiga-jinsiga (könsidentet). Aqoonsiga jinsiga kuma xirno jirka sida jirku u eegyahay una shaqeeyo ee waxuu ku xiran yahay qofka dareenkiisa ku saabsan jinsiga uu ka tirsan yahay.

Hbtq waxey ka dhigantahay dadka ka hela dadka eey isku jinsiga yihiin iyo dadka labada jinsiba ka hela. Trans waxay ku saabsantahay aqoonsiga jinsiga iyo cabbirka oo wax shaqo ah kuma laha jinsiga uu qofku ka helo. Ereyga trans waxaa loola jeedaa dadka aan isku aqoonsanayn inay yihiin

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Calanka qaanso roobaadka (oo xattaa loo yaqaan Calanka Pride) waa calaamadda dhaqdhaqaaqa hbtq. Waxey calaamad u tahay in dadka oo dhan isku qiime leeyihiin iyo kala duwanaanshaha badan ee dadka ka hela dadka eey isku jinsiga yihiin iyo dadka labada jinsiba ka hela.

Masawirqaade: Colourbox

jinsiga dabiiciga ah ee ay ku dhasheen. Dadka ah trans waa eray balaaran looguna talogalay dadka isu aqoonsan inay yihiin nin, naag ama inay wakhti isku mid ah yihiin nin iyo naag labadaba . Dadka trans ah waxaa kale oo ay dooran karaan in aanay haba yaraatee tilmaamin jinsigooda. Q waxaa laga soo gaabiyay ”queer” waxuuna dhaleeceeyaa jinsiga hetero-ga ah oo caadiga ka ah bulshada. Queer waxaa kaloo ay tilmaami kartaa aqoonsi micnaheedu yahay in qofku aanu doonayn inuu qeexo jinsigiisa ama jinsiga uu ka helo ee dhinaca erey-bixinta dhaqan ahaan.

Dheeraad waxaad ka akhrisan kartaa bogga internetka Urur Qarameedka loogu talogalay xuquuqda dadka ka hela jinsiga ay isku midka yihiin, dadka u hamooda labada jinsi ee kaleba, dadka aan isu aqoonsanayn inay yihiin jinsiga ay ku dhasheen iyo dadka aan doonayn inay qeexaan jinsigooda: **www.rfsl.se**

Qof walba xaq wuu u leeyahay inuu muujjiyo jinsigiisa. Marka cid si xun loola dhaqmo sabab la xiriirto inuu qofku yahay dadka ka hela dadka eey isku jinsiga yihiin iyo dadka labada jinsiba ka hela, ama si kasoo horjeedda sida caadada ah markaas qofkaas waala takooray.

Xuriyada doorashada diimaha

Waxaa dalka Iswiidan ka soo jirey xuriyada diimaha ilaa sannadkii 1951. Xuriyada diimaha mecnaheed waa in dadka dhamaantood xur uu yihiin in ee dortaan diinta ama caqiidada ee rabaan. Xuriyada diimaha waxeey ka mid tahay shanta xuquuq ee ugu muhiimsan distoorka Iswiidhan.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Heshiisyo badan oo caalami ah oo ay ka mid yihiin qaraarka xuquuqda aadanaha iyo qaraarka carruurta ee Qaramada Midoobay waxaa ku qoran qodobo ku saabsan xuriyadda diimaha. Dowlad kasta waa in ay xushmeysaa, difaacdaa iyo u shaqaysaa xurriyadda diimaha.

- Dadka dhamaantood waxeey xaq uu lee yihiin in ee doortaan diin, badashaan ama ga tagaan diintooda.
- Dadka dhamaantood waxeey xaq uu lee yihiin in ee ku dhaqmaan diintooda. Taasi mecnaheedu tusaale ahaan waa in dadka dhamantood xaq uu lee yihiin in ee furtaan urur diimeed.
- Dadka dhamaantood waxeey xaq uu lee yihiin in ee qoraan iyo in ee dhibaan wargeeys iyo warbixin.
- Dadka dhamaantood waxeey xaq uu lee yihiin in dadka kale baraan diin iyo in ee ka qeeyb galaan munaasabad diimeed.
- Qofna laguma takoori karo sabab caqiido.
- Waalidka waxeey xaq uu lee yiihiin in ee koriyaan habka raacsan diintooda.
- Shaqo dhiibaha waa in uu furnaansho ku muujiyo in dadka shaqaalaha cibadooda ku fulan karaan goobta shaqada.

Ka tirshaanaha cirqi

Iswiidhan waxaa degan dad ka yimid meelo kala duwan oo caalamka ku yaal. Ka tirshanaaha cirqi mecnaheed waa in qof kasto ka soo jeedo hal dhaqan ama dhaqamo iyo dad. Dadka dhamaantood waxeey ka tirsan yihiin hal ama cirqiyaal. In qof loola dhaqmo si ka xun sida dadka kale, ayadoo loo fiirinaayo ka tirshanaaha cirqiyeed waa takoorid, taasna waxeey danbi ku tahay xuquuqda aadanaha.

Naafanimo iyo furnaanshaha

Dad badan ayaa ah naafo. Naafinimo waxeey ahaan kartaa tusaale ahaan qof aragtidiisa xuntahay, qofka oo ku adag hadalka, maqalka, fahamka, dhaqdhaqaaqa ama isku taxalujiska. Bulshada waa in ee ahaada mid dadka dhan uu wada furan. Qofka naafaha ah waa in san ka qeeyb qaadashada nolasha bulshadeed ee san ka hor istaagin. Hoowlaha badista furnaanshaha bulshada waxaa ka mid ah in dib uu habeeyn lagu sameeyo sarooyinka dad weeynaha si ee dadka aan jaranjarada fuuli karin usoo galaan hadana qolalka uu galaan ayadoo ee san jirin wax hor istaago.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Da'

In qof si dadka kale ka hooseeysa loogu la dhaqmo ayadoo lagu dhisaayo yarid ama weeynaasho waa takoorid. Waxaa jiro sharciyaal iyo nidaamyo go'aamiyo oo marmarka qaarkood in ogalyahay dadka weeyn iyo dadka yar in si duwan loogu la dhaqmo. Tusaale ahaan waxaa jirto da' la ogal yahay in qof liisin ku qaato ama khamri ku cabo.

Qoyska iyo qofka

Waa maxay qoys? Jawaabta su'aashani waa ay ku kala duwan dhaqamada iyo bulshooyinka. Qaybo dunida ka mid ah qaarkood waxaa qaraabada ama reerka laga tirsan yahay loo arkaa qayb ka mid ah qoyska. Iswiidhan waxaa badanaaba qoyska lagu tiriyaa waalidka, walaalaha iyo carruurta la dhalay oo kaliya. Waxa loo yaqaan shakhsigu waa ay ku kala duwanaan karaan dhaqamo iyo bulshooyin kala duwan. Waxaa jira labo si oo loo arko shakhsiga, kuwaas oo kala ah aragti ku salaysan qofka shakhsiga ah iyo aragti ku salaysan koox dad ah.

Aragti ku salaysan qofka shakhsiga ah

Micnaha aragtida ku salaysan shakhsigu waxa weeye in la qabo in qof waliba ka muhiimsan yahay koox dad ah. Micnaha aragtida ku salaysan koox dad ah waxa weeye in kooxdu ay ka muhiimsan tahay qofka shakhsiga ah. Qofka shakhsiga ahi wuxuu isu arkaan qof gaar ah oo isagu mas'uul ka ah naftiisa, baraarihiisa iyo mustaqbalkiisa. Waana qof gaar ah ee ma ahan qayb koox ka mid ah.

Aragti ku salaysan koox dad ah

Micnaha aragtida kooxdu waxa weeye in danaha kooxdu ay ka muhiimsan yihiin danaha qofka shakhsiga ah. Waxa qofka shakhsiga sameeyo waxay sameyneysaa kooxda oo dhan. Bulshada ku dhisan isbahaysiga waxaa badanaaba ka jira isku xirnaan adag. Qof walba oo kooxda ka tirsan waxaa saaran mas'uuliyad. Aragtida ku salaysan kooxdu waxay badanaaba tahay in dad badan lagu xisaabiyo qoyska. Qaraabada iyo kooxdaba waxaa badanaaba loo arkaa sida qoys oo kale.

Nidaam bulshadeed ee kala duwan

Nidaamyada bulshada ee kala duwan waxeey keeneeysaa in dadka qabaan aragtiyaal kala duwan. Iswiidhan waxeey

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

hab badan ku tahay bulsho ku saleeysan hab shakhsiyeed. Waxaad qabato adiga ayee badankeed ku sameeynee oo ma saameeyneeyso qooyskaada ama qaraabadaada.

Gudaha Iswiidhan dowlada ayaa qaado masu'uliyad si ee damaano qaado qofka amaankiis. Taasi waxeey keeneeysaa in dadka ee san tiriin in qaraabada difaacdo si ee uu helaan nolol. Bulshadooyinka ee san dowlada masu'uliyad qaadin, dadkeeda waxeey badana isku tiiriyaan qaraabada si ee uu helaan nolol.

Qof haddii uu Iswiidhan danbi ku galo asaga oo kaliya, lama ciqaabaayo qofka qooyskiisa ama qarabiis.

Xuquuqda caruurta

Dalalka dunida sida ay u badan yihiin waxaa ka jira sharciyo iyo xeerar difaaca carruurta iyo dhallinyarada. Carruurta iyo dhallinyarada Iswiidhan waxaa difaaca sharciyada caalamiga ah iyo kuwa qaranka. Iswiidhan waxeey si dhab ah oo weeyn uu qaadataa xuquuqda caruurta iyo in caruurta laga difaaco hanjabaad iyo xoog-isticmaalka. Dowlada iyo degmadaba waxeey uu shaqeyaan si caruurta iyo dhalinyarada uu helaan nolol fiican.

Sawir: Johanna Nyholm, Johnér

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Baaqa carruurta

Iswiidhan waxay saxiixday qaraarka carruurta ee Qaramada Midoobay. Baaqa waxaa ku qoran xeerar ay dalal badani ku heshiiyeen. Baaqa carruurta waxaa ku qoran xeerar difaacaya carruurta xuquuqdooda aadaminimada.

Maadaama ay dalka Iswiidan saxiixday qaraarka, waxaan ballanqaadnay in xeerarka qaraarka ay khuseeyaan dhammaan carruurta iyo dhallinyarada dalka ku nool. Waxaa qaraarka ku qoran xeerar lagu magacaabo qodobada. Waxaa qaraarka carruurta ku qoran 54 qodob.

Waxaa hoos ku qoran dhowrka ugu muhiimsan:

- Carruurta waa in laga ilaaliya in la takooro. Taas oo ah in aan loo la dhaqmin si ka xun dadka kale.
- Siyaasiinta, hey'adaha dowlada iyo maxkamaduhu mar walba oo ay go'aan gaarayaan waa in ay ka fekeraan waxa carruurta u wanaagsan.
- Waalidku waa in ay carruurta u barbaariyaan si ku habboon da'dooda iyo bisaylkooda.
- Ilmuhu wuxuu xaq u leeyahay nolol iyo hormarid. Taas micneheedu waxa weeye in dal waliba ilmaha ka ilaaliyo in dagaal lagu dilo ama uu cudur dilo. Xuquuqda koritaanku waxa weeye in cunugga uu xaq ugu helo carruurnimo wanaagsan.
- Ilmuhu wuxuu xaq u leeyahay in arigtoodada dhiibtaan iyo in la dhegeysto. Hey'adaha dowlada iyo maxkamaduhu waxay ilmaha weyddiinayaan sida uu wax u doonayo.
- Ilmuhu wuxuu xaq u leeyahay nolol u gaar ah. Waxaa tusaale ahaan ka mid noqon karto in uusan waalidku akhrisan xusuusqorka iyo warqadaha carruurta.
- Caruurta waxeey xaq uu lee yihiin in laga difaaco xoog-isticmaalka ka dhaco guriga gudihiis. Caruurta waa laga difaacaa waalidka iyo dadka weeyn oo xoog uu isticmaalo ama aan caruurta si fiican uu heeyn.

Dugsiyada dalka Iswiidhan waxeey si badan uu shaqeeyaan ayagoo raacaayo isla markaana asal ka dhiganaayo sharciyada baaqaa caruurta. Bogga internetka **www.barnkonventionen.se** ayaad ka akhrisan kartaa warbixin dheeraad ah oo ku saabsan xuquuqda caruurta.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Xuquuqda carruurta ee bulshada - BRIS

BRIS (Barnens rätt i samhället) waa urur caawiyo carruurta iyo dhallinyarada welwelsan ama dhibaatooyin qaba. Lambarka BRIS ee 116 111 in la waco waa lacag la'an. Dhammaan carruurta iyo dhallinyarada da'doodu ka yar tahay 18 sano, waxay mar walba wici karaan oo qof weeyn kala hadli karaan wax kasto.

Lambarka aad ka soo wacday lagama arkaayo telefoonada BRIS. Warqadda kharashka lagu bixiyana lagama arkaayo in qof wacay lambarkaas.

BRIS waxay kaloo caawini karaan waalidka ka welwelsan carruurtooda. Lambarka BRIS oo ay dadka waaweyn soo wacayaan waa 077-15 50 50. Warbixin dheeraad ah waxaa laga helayaa Internet: **www.bris.se**

Xoog uu sheegadka ragga uu geeysto dumarka iyo ehelka dhexdiisa

Xoog-isticmaalku wuxuu noqon karaa in awood loo sheegto qofka ayadoo la kontaroolaayo, in la garaaco ama loo handado.

Dalka Iswiidhan waa ka mamnuuc xoog-isticmaalka iyo hanjabaad loo geeysto qof kale. Waa sharaf ridid loo geeysanaayo dadka kale xuquuqdooda aadaneed isla markaana waa fal danbiyeed.

Sidaas darteed ayeena mamnuuc uu yahay xoog-isticmaalka ka dhex dhaco ehelka. Xoog-isticmaalka ka dhex dhaco ehelka waxaa ka mid ah nooc kasto oo xoog-isticmaaleed oo ka dhex dhici karo dad isku dhaw. Dad isku dhaw waxaa loola jeeda xariiryada ka dhaxeeyo labada isla nool, isku jinsi ha ahaaden ama yeesan ahaanin, iyo walaalaha iyo xariiryada kale ee ehelkaba. Taas micneheedu waxa weeye in ay mamnuuc tahay in qof garaaco ama dilo ilmahiisa iyo lamaanahiisa. Sidaas oo ay tahay weli xoog-isticmaal ayaa ka jira qoysaska dhexdooda. Inta badana ragga ayaa dilo dumarka. Xoog-isticmaalku wuxuu noqon karaa mid jir, mid maskaxeed, mid dhaqaale, mid alaabeed ama mid galmo.

Canug markii uu arko in waalidkiis la jirdilayo waxeey taasi ku noqon kartaa jirdil maskaxeed oo dhab ah. Waxaa dhacdo

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Masawirqaade: Ida Edgren

in xoog-isticmaalka ka dhaco reerka in qofka la garaaco ama wax garaco, labadaba yareeystaan ama inkiraan. Laakin caruurta weey arkaan, weey maqlaan, weeyna dareemaan. Sido kale waxaa dhacdo in caruurta la garaaco. Cadaadiska joogtada ah oo uu keeno dilka waxuu dhibaato uu geeysanaa caafimaadka, jir ahaan iyo maskax ahaanba.

Jirdilku wuxuu noqon karaa in qof la garaaco, timaha laga jiido ama la kala tuuro. Kufsi dhinaca maskaxda ah wuxuu noqon karaa in loo hanjabo, la cabsiiyo ama qiimaha shakhsiyeed laga rido. Waxay kaloo noqon kartaa qofka markuu qofka kale bahdiilo. Waxay kaloo noqon kartaa in loo diido in uu la kulmo saaxiibadiisa. Xoogsheegashada dhaqaaluhu wuxuu noqon karaa in qof qoyska ka mid ahi uu hayo lacagta oo dhan oo dadka kale aysan haysan lacag ku filan oo ay ku noolaadaan. Xoogsheegashadu waxay kaloo noqon kartaa marka qof ka jejebiyo alaabtaada. Kufsiga ama waxyaabaha kaloo la xiriira galmadu wuxuu noqon karaa marka uu qof isku dayo in uu galmo ama isutag kugula sameeyo sameeyo si qasab ah ama aadan kari karin inaad maya ku dhahdo.

Xoog-isticmaalka ku saabsansharafta

Xoog-isticmaalka qoyska iyo xoogga loo isticmaalo dumarku waxay ka jiran dunida iyo dhaqamada oo dhan. Xoog-isticmaalka ku saabsan sharaftu waa xoog loo isticmaalo qof jebiyey dhaqanka iyo caadooyinka kooxda ama ehelka.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Caadooyinka ugu muhiimsan oo ku saabsan sharafta waxeey ku saabsan yihiin dumarka ama gabdhaha galmadooda, iyo in gabdhaha ahaadan kuwo bikro ah marka la guursaada. Kufsiga ku dhisan shirafta waxuu ku dhisanyahay kontoroolid xooggan iyo waardiyeen. Tusaale ahaan in qof uu san go'aamin karin qofka uu guursanaayo ama uu la saaxiibayo, in qof loogu hanjabo jirdil iyo mararka qaarkoodna qafka loogu hanjabo in la dilo. Iswiidhan mamnuuc ayeey ka tahay hanjabaad iyo kufsi dad kale loo geysto, waana fal dambiyeed.

Badanaa kufsiga la xiriira sharafta waxaa loo isticmaalaa gabdhaha iyo dumarka dhallinta yar, laakiin xataa wiilasha ayey dhibaatadaas qabsataa. Dadka ka hela dakda eey isku jinsiga yihiin (HBTQ) waa guruub khatar ugu jiro in dhib loo geysto. Kufsiga la xiriira sharafta wuxuu ku badan yahay bulshada iskuxirnaanshahoodu adag yahay ama bulshada raggu ka awood badan yahay dumarka. Dumarka iyo raggaba waa ay ka qaybqaadan karaan in xoog loo isticmaalo qof jebiyey dhaqankii iyo caadadii qoyska ama qaraabada. Go'aanka ku sabasan isticmaalida xooga waa mid wadajir loo gaaro.

Dalka Iswiidan waxay saxiixday oo ey raacdaa baaqa guud ee Qaramada Midoobay oo ku saabsan xuquuqda aadanaha. Xuquuqdaasi waxay ku saabsan tahay in dhammaan dadka oo idil ay iyagu ka talinayaan noloshoodu iyo aayahooda. Taas micneheedu waxa weeye in ay iyagu u madaxbannaan yihiin jirkooda, dareenkooda galmo iyo doorashada qofka ay la noolaanayaan.

Sida sharcigu qorayo

Ninka xoog-isticmaalka uu geeysto dumar ka tirsan xarir dhow waxaa lagu xukumi karaa sharafdil weyn oo loo geystay qof dumar ah. Xoog-isticmaalka kale ee ehelka ka dhexdhaca waxaa loo xukumayaa xadgudub weyn. Qofka xoog-isticmaalka uu geeysto qof ehel ah, waxaa kale oo lagu xukumi karaa jirdil ama hanjabaad.

Waxaa jirta caawimaad la heli karo

Mas'uuliyada ugu badan waxeey saaran tahay xafiiska adeega bulshada sida uu caawinaad iyo taageero uu siin lahaa caruurta, dumarka iyo ragga ku nool xoog-isticmaal ka dhexdhaco ehel. Sidoo kale degmada waxeey ka masu'ul tahay in ee dumarka hanjabaadda iyo kufsiga loo

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

geeystayeey ka difaacaan kufsi sii sicon karo, ayagoo tusaale ahaan geeynaayo degaan sir ah (skyddat boende).

Heeganka dumarka (Kvinnojour) waa urur siiya caawimaad iyo gabbaad dumarka iyo carruurta ehelka dhexdiisa loogu xoogsheegtay. Ururrada heeganka dumarka badankood waxaa ka shaqeeya ururro samafal oo ay caawiyaan dad tabarucyaal ah. Ururrada heeganka dumarka iyo gabdhaha waxaa laga helaa dalka oo dhan. Ururada jiro waxaad ka heli kartaa bogga internetka: **www.unizon.se**

Degmooyin badan waxaa ku yaalo qaabilaadyada xaaladaha adag ee loogu tala galay dumar iyo caruur, oo caawiyo dadka xoog-isticmaal loo geeystay. Waxaa jiro qaabilaadyo gaar ah oo loogu tala galay ragga in ee ka caawiyaan joojinta isticmaalid xoog. Haddii aad tahay nin loo geeystay xoog-isticmaalid waxaad adiguna heli kartaa caawinaad iyo difaac.

Haddii aad lagu geeystay hanjabaad iyo xoog-isticmaalid aada uu baahan tahay caawinaad, waxaad wici karta talefoonka amaanka dumarka (Kvinnofridslinjen). Kvinnofridslinjen wuxuu furan yahay saacad walba. Waana lacag la'aan. U ma baahnid in aad sheegto qofka aad tahay marka aad soo wacayso. Lambarka telefoonka: **020-50 50 50**.

Boggga internetka Kvinnofridslinjen waxaa laga helaa warbixino ku qoran afaf badan, **www.kvinnofridslinjen.se**.

Haddii aad dumar tahay waxaa sido kale wici kartaa Terrafem. Shaqaalaha Terrafem waxeey ku hadlaan 50 af. Waxaad wici kartaa isliin ilaa jimco inta uu dhaxeeyso 8 iyo 17. Waana lacag la'aan. Sido kale waxaad reebi kartaa magacaada iyo lambarkaada telefoonka si ee Terrafem ku soo wacaan kadib. Lambarka telefoonka: **020-52 10 10**.

Dhilleysiga iyo ka ganacsiga dadka dhilleysiga loo isticmaalo

Dowladda dalka Iswiidan waxay u aragtaa in dhilleysiga iyo ka ganacsiga dadka dhilleysiga loo isticmaalo uu la mid yahay xoog loo isticmaalay dumarka. Sidaas awgeed ayaa waxaa la doortay in sharcigu uusan xukumin qofka loo isticmaalay dhilleysiga iyo ka ganacsiga dadka dhilleysiga loo isticmaalo. Qofka lacag ku bixnaayo galmo ama qof kale ku qasbaayo dhileeysi ayaa galaayo danbi lagu ciqaabi karo.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Gudniinka gabdhaha

Dalal badan ayaa gabdhaha lagu gudaa. Gudniinka waxaa laga wadaa marka la jaro qaybo ka mid ah xubnaha taranka dumarka. Waxay kaloo noqotaa marka gebi ahaan la wadajaro, kadibna la isku tolo.

Halista caafimaadka

Gabdhaha iyo dumarba waxay la kulmi karaan dhibaatooyin markii la gudo kadib. Qaar badan ayey dhibtaa kaadidu maadaama kaadi-mareenka dhaawac gaaro. Kuwo badan waxay noloshooda oo dhan xanuun ka dareemaan gumaarka, waxaana saamayn xumi ku dhacdaa dareenkooda galmo. Waxay kaloo dhibaato kala kulmaan caadada iyo infakshano ku dhaca. Sido kale waxaa dhibaato ku dhici kartaa marka ee uur qaadan iyo marka ee umulaayaan.

Shaqada kahortagga gudniinka gabdhaha ee dalka Iswiidhan

Iswiidhan waa ka mamnuuc gudniinka gabdhaha. Sharciga waxuu sheegaa in gudniinka aan la fulin karin xataa haddii uu qofka howsha ku raacsan yahay. Qofka fuliyo gudniin waxaa lagu xakumi karaa xabsi. Waxaana qofka loo xukumi karaa gudniin gabdheed lagu sameeyey dal kale. Waxaa kaloo mamnuuc ah in dib la isugu tolo siilka tusaale ahaan, kadib marka la ummulo.

Dhamaan dadka ku hoowlan caruurta iyo dhalinyarada, waxaa waajib ku saaran yahay in ee wargaliyaan Xafiiska adeega bulshada haddii uu maleeynayaan in gabar la guday ama khatar ugu sugan tahay in la gudo.

Iswiidhan waxaa jiro ka jiro ururo badan oo ka shaqeeya la dagaallanka gudniinka gabdhaha. Waxaana ka mid ah Ururka qaranka ee joojinta gudniinka gabdhaha (Riksföreningen stoppa kvinnlig könsstympning, RISK), iyo Ururka qaranka wacyigelinta arrimaha galmada (Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU). Labada ururba waxay bixiyaan warbixino ku qoran afaf kala duwan.

Daryeelka iyo caawimaadda dumarka la guday

Haddii aad su'aalo qabto ama aad u baahan tahay caawimaad, waxaad la xiriirtaa qaabilaadda dhallinyarada, qaybta cudurrada dumarka ama isbitaalka dumarka. Dumar badan ayaa caawimaad hela, daryeelka kadibna ku noolaada nolol caadi ah.

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland

Su’aalaha wadahadalka cutubka 4

Adiga maxaad uu taqaan qoys?

Adiga maxaad u taqaan xuquuqda aadanaha iyo wada sinnaanta?

Sinnaanta dadka oo dhan ma u fiicantahay? Ma jiraa qof faa’iido ku qabo sinnaanta iyo qof ku khasaarayo sinnaanta?

Waa maxay farqiga u dhaxeeya sinnaan iyo isla ekaasho?

Adiga takooris maxaad uu taqaan?

Kooxde ayaad uu maleeyneeysaa in bulshada lagu takoori karo?

Adiga ka waran khibrada aad ka lee dahay xuriyada doorashada diimaha ee dalka Iswiidhan?

Qaraarka Qaramada Midoobay ee ku saabsan xuquuqda caruurta waxaa ku qoran in waxa canuga uu fiican markasto la soo hormarinaayo. Arinkaas waxaa laga yaaba in dadka dhan sidas uu arkin. Adiga sidee uu aragtaa?

Adiiga, kalimada "sharaf" mecnahee kuu lee dahay?

Sidee uu eg yahay farqiqa uu dhaxeeyo wiilasha iyo gabdhaha marka ee ku saabsan tahay arintu cadaadiska ku saleeysan sharaf?

Maxaad uu qaban kartaa qof xoog loogu sheegto guriga?

© Maamulka magaalada Göteborg iyo Maamulka gobolka Galbeedka Götaland